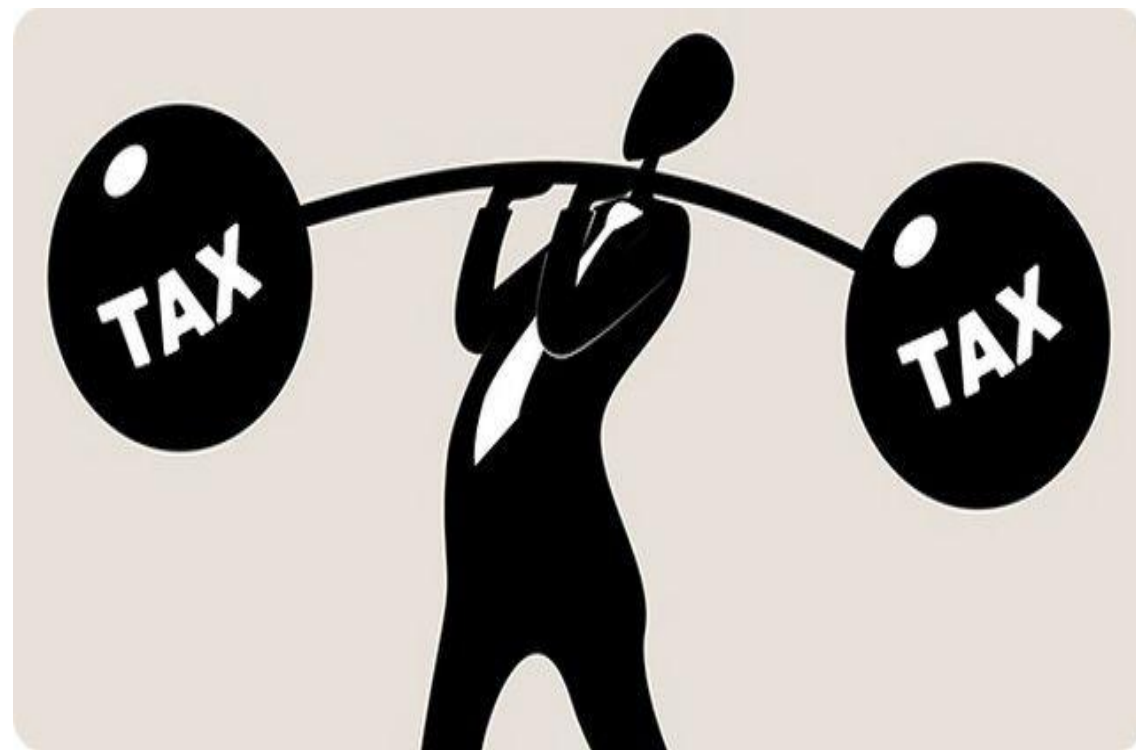

Uvod u poresku teoriju

Doc. dr Damir Šehović
Ekonomski fakultet Podgorica

Sadržaj predavanja:

- Pojam i karakteristike poreza
- Ciljevi oporezivanja
- Opravdanje poreza
- Klasifikacija poreza
- Poreska terminologija
- Principi oporezivanja
- Efekti oporezivanja

Porezi, pojam i karakteristike

Javne potrebe
(različite funkcije i
zadaci države)

Nerijetko i do
50% BDP

Javni prihodi: Sredstva koja država koristi za
podmirivanje javnih potreba

Javne finansije: Ekonomska disciplina koja
izučava finansijsku djelatnost države i drugih
pravnih lica javnog prava (javnopravnih
kolektiviteta kojima je zakonom povjereno da
vrše takvu djelatnost)

- **Karakteristike javnih prihoda** - ubiraju se u novcu, redovno se ubiraju, ubiraju se iz prihoda i dohotka (izuzetno iz imovine), služe za podmirivanje troškova opšteg karaktera
- **Klasifikacija javnih prihoda** - originarni i derivativni; javnopravni i privatnopravni; prihodi od stanovništva i prihodi od pravnih lica; povratni i nepovratni; širih i užih teritorijalnih jedinica; namjenski i nenamjenski; prihodi u novcu i prihodi u naturi; redovni i vanredni.
- Najznačajnija podjela je na redovne (fiskalne i nefiskalne) i vanredne javne prihode

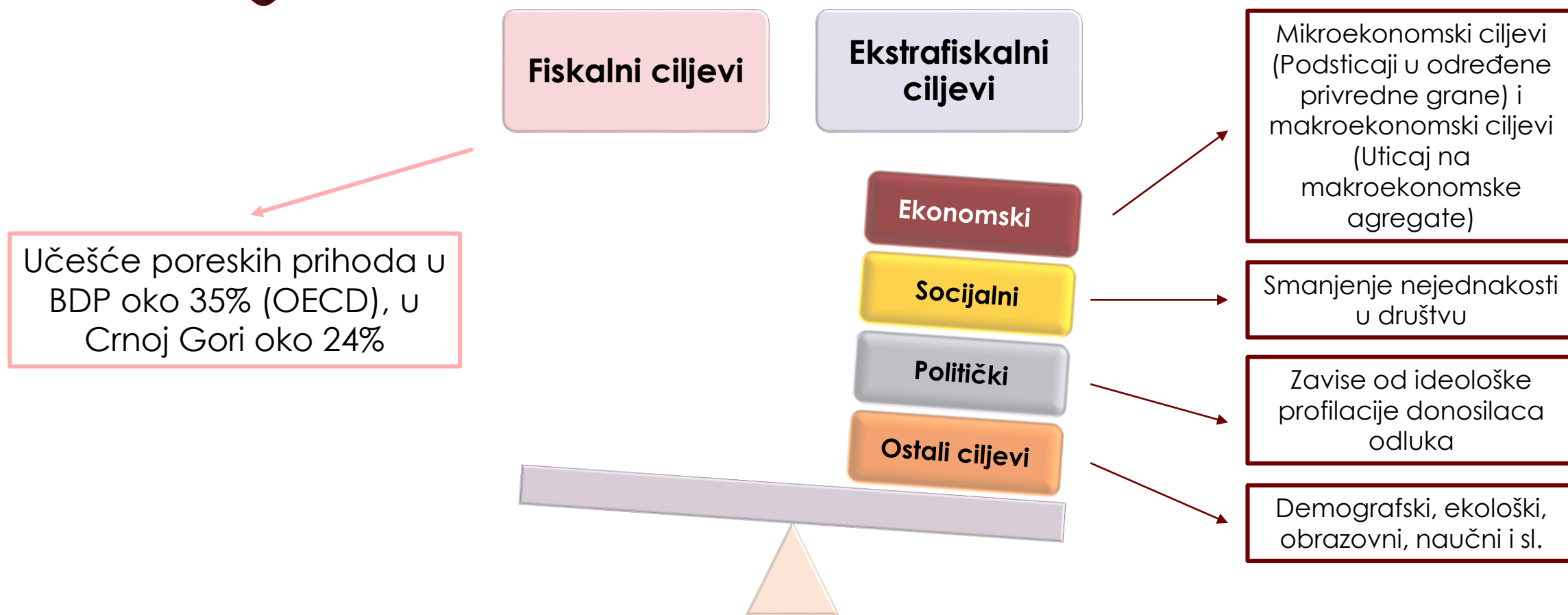
Porezi, pojam i karakteristike

Porezi predstavljaju najznačajniji oblik javnih prihoda u svakoj savremenoj državi

Porezi su instrument javnih prihoda kojim država, od subjekata koji su pod njenom poreskom vlašću (fizičkih i pravnih lica), prinudno uzima novčana sredstva, bez neposredne protivusluge, u cilju pokrivanja svojih finansijskih potreba i postizanja drugih, prvenstveno ekonomskih i socijalnih ciljeva

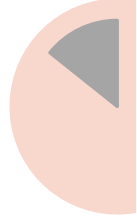
Ciljevi oporezivanja

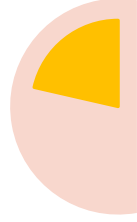
Opravdanje poreza

Teorija sile

Teorija cijene

Teorija žrtve

Teorija reprodukcije

Organska teorija

Socijalistička teorija

Teorija suvereniteta

Klasifikacija poreza:

Poreski pluralizam (savremeni poreski sistemi) vs poreski monizam (fiziokratska ekonomska škola)

Osnovna svrha stvaranje pretpostavki za uporedivost poreskih sistema na međunarodnom planu

**Klasična
klasifikacija**

- Direktni i indirektni
- Subjektni i objektni
- Sintetički i analitički
- Opšti i namjenski
- Katastarsi i tarifni
- Pretpostavljeni i faktički
- Po vrijednosti i specifični
- Fundirani i nefundirani
- Redovni i vanredni
- Reparticioni i kvotni
- Osnovni i dopunski
- Centralni i lokalni

**Međunarodna
klasifikacija**

- Klasifikacija OECD-a
- Klasifikacija MMF-a
- Klasifikacija UN-a
- Evropski sistem računa

Poreska terminologija

Lični elementi oporezivanja

- **Poreski obveznik**
- **Poreski platac**
- **Poreski destinatar**
- **Poreska vlast**

Materijalni elementi oporezivanja

- **Poreski registar** (pregled činjenica koje služe kao osnov za oporezivanje)
- **Poreska tarifa** (sistemizovan pregled poreskih osnovica i poreskih stopa)
- **Poreska akontacija** (plaćanje poreza u ratama)
- **Poreska jedinica** (dio poreske osnovice, iskazuje se u novcu, hektarima, litrima...)
- **Poreska osnovica** (u novcu izkazana vrijednost poreskog objekta)
- **Predmet oporezivanja** (činjenice koje služe kao osnov za oporezivanje)
- **Poreski izvor** (sredstva iz kojih se vrši plaćanje poreza)
- **Poreska snaga** (mogućnost obveznika da izvrši plaćanje poreza)
- **Poreske stope** (dio poreske osnovice izražen u procentima)

Principi (načela) oporezivanja

Pravila kojih se donosioci odluka moraju pridržavati kako bi se postigli ciljevi poreske politike

Poreski principi po Adamu Smitu (Smitovi kanoni):

- **Pravičnost:** oporezivanje da bude proporcionalno dohotku poreskog obveznika, oni koji imaju više da plate više
- **Izvjесnost:** oporezivanje mora biti jasno i transparentno, svi da znaju kolika je poreska obaveza, kada i kako je mogu izmiriti
- **Pogodnost:** svaki porez treba da se naplaćuje u najpogodnije vrijeme i na način da ubiranje poreza bude što ugodnije
- **Ekonomičnost:** troškovi ubiranja poreza se moraju svesti na najmanji nivo

Horizontalna pravičnost – lica iste ekonomske snage da plaćaju isti iznos poreza

Vagnerova klasifikacija poreskih principa:

- **Finansijsko-politički principi oporezivanja**
 - 1) Izdašnost
 - 2) Elastičnost
- **Ekonomsko politički principi oporezivanja**
 - 3) Izbor poreskog izvora
 - 4) Izbor poreskog oblika
- **Socijalno politički principi oporezivanja**
 - 5) Univerzalnost poreske obaveze
 - 6) Ravnomjernost (pravednost) u oporezivanju
- **Administrativni principi**
 - 7) Zakonitost (određenost poreske obaveze)
 - 8) Jeftinoća ubiranja poreza
 - 9) Ugodnost plaćanja poreza (s aspekta poreskog obveznika)

Vertikalna pravičnost – lica veće ekonomske snage da plaćaju isti iznos poreza

Principi oporezivanja

Horizontalna pravičnost

(lica iste ekonomske snage da plaćaju isti iznos poreza)

Vertikalna pravičnost

(lica veće ekonomske snage da plaćaju veći iznos poreza)

Primjena otvara brojna pitanja:

- ✓ Prvo – kako se mjeri ekonomska moć (prema dohotku, potrošnji ili imovini)
- ✓ Drugo – period u kojem se ekonomska snaga mjeri
- ✓ Treće – umjesto uticaja poreza na ekonomsku snagu razmotriti uticaj poreza na korisnost pojedinca

Zahtjev da lica veće ekonomske snage plate veći iznos poreza

Dva gledišta:

Lica veće ekonomske snage trebalo bi da plate srazmjerno veći iznos poreza (libertarijanci) – proporcionalno oporezivanje

Lica veće ekonomske snage trebalo bi da plate ne samo srazmjerno nego i relativno više poreza (socijaldemokratska doktrina) – progresivno oporezivanje

○ Pravičnost vs efikasnost

Efekti oporezivanja

Efekti oporezivanja

Mikroekonomski efekti

Makroekonomski efekti

Faze kroz koje mjere koje poreski obveznik preduzima da bi otklonio posljedice oporezivanja

Faza signalnih
dejstava
(supstitucije)

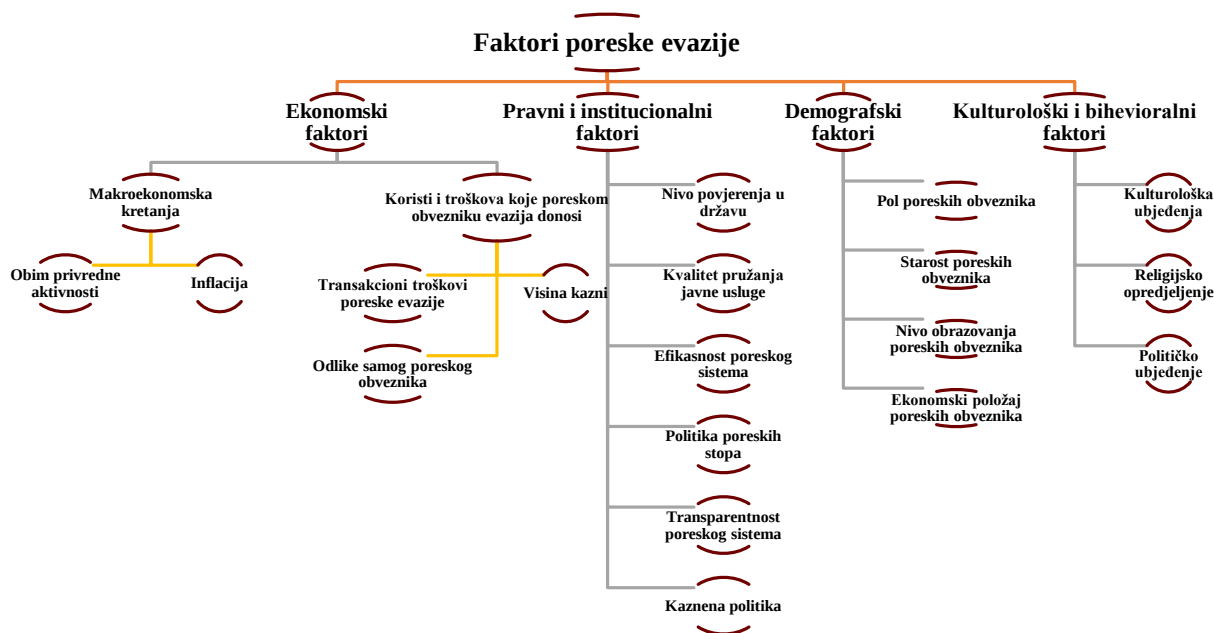
Faza prevaljivanja
poreza
(cjenovni efekti)

Faza dejstva
incidence poreza

Efekti oporezivanja

Faza signalnih dejstava (efekti supstitucije)

- **Evazija poreza** – promjena u ponašanju poreskog obveznika čiji je cilj izbjegavanje plaćanja poreza (kod zemalja OECD-a 3,2% GDP)

Zakonita poreska evazija

Promjena mjesta boravka

Uzdržavanje od potrošnje

Vertikalna koncentracija u privredi

Rupe u zakonu

Promjene tehničkog karaktera

Izdvajanje sredstava za obaze oslobođene od oporezivanja

Nezakonita poreska evazija

Utaja (defraudacija poreza)

Šverc (krijumčarenje, kontrabanda)

Efekti oporezivanja

- **Siva ekonomija** – vrijednost oporezivih djelatnosti i prava na koje porez nije plaćen
- **Poreski jaz** – razlika između utajenog poreza i iznosa koji predstavlja zakonsku poresku obavezu
- **Poreska evazija** – razlika između poreskih obaveza poreskih obveznika i njihovih prijavljenih obaveza

Efekti oporezivanja

Faza prevaljivanja poreza (cjenovni efekti)

- Nastaju kada obveznik porez mora platiti, ali će poreski teret pokušati da smanji prevaljivanjem

Prevaljivanje poreza – pojava u kojoj poreski obveznik prihvata poreski teret, ali ga putem tržišnog mehanizma, preko promjene cijena, prevaljuje na treća lica

Vrste prevaljivanja poreza

Namjeravano i
nenamjeravano

Prevaljivanje
unaprijed, unazad i
bočno

Jednostruko,
dvostruko i višestruko
prevaljivanje

Faze prevaljivanja poreza

Perkusija

Reperkusija

Incidenca

Difuzija

Efekti oporezivanja

Faza dejstva incidence poreza

- Djeluje nakon efekata supstitucije i cjenovnih efekata, tj. nakon što je porez plaćen

Efekat incidence – promjena potrošnje, ponude rada, zaposlenosti, štednje, do koje dolazi prilagođavanjem koje poreski obveznici vrše nakon izmirivanja poreske obaveze

Efekat dohotka

Lice koje je pogođeno porezom, promjenom ponašanja (dodatnim ulaganjem rada, kapitala, tehnološkim ulaganjima) nastoji da nadomjesti umanjenje dohotka

Efekat stimulacije

Reakcija na nastanak poreskog opterećenja, koja djeluje na stimulativan ili destimulativan način na rad, potrošnju, štednju i sl.

Sve efekte oporezivanja možemo grupisati u sljedeće kategorije

- Efekti oporezivanja na proizvodnju
- Efekti oporezivanja na raspodjelu
- Ostali efekti oporezivanja (efekat na zaposlenost, inflaciju, potrošnju)

Hvala na pažnji!

damirsehovic@yahoo.com